

7. Пустіва В. "Аркада" плюс "Вінниця" / В. Пустіва // Вінницька газета. – 2012. – 8 червня. – С. 10.
8. Римаренко Н. Обласний естрадно-духовий оркестр "Подільняни" / Н. Римаренко // Світлиця. – 2011. – № 2. – С. 21–22.
9. Сливко О. Колектив творчого неспокою і пошуків / О. Сливко // Вінницький альбом, 1999: Літературно-художній та історико-краєзнавчий альманах. – Вінниця, 2000. – Вип. 2. – С. 428-430.
10. Тарапата Ю. "Він-Бенд" – універсальний оркестр і родзинка джазового фестивалю / Ю. Тарапата // Місто. – 2008. – 5 вересня. – С. 9.
11. Шейко В. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX – початок XXI ст.): монографія / В. Шейко, Ю. Богуцький. – К. : Генеза, 2005. – 529 с.

УДК 78.087.68(477.64)“1944/1991”

***Антоненко Олександр Миколайович,**
викладач кафедри оркестрових інструментів і
музичного мистецтва естради Мелітопольського державного
педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького*

ХОРОВА КУЛЬТУРА ЗАПОРІЗЬКОГО КРАЮ 1944–1991 РОКІВ: ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

У статті виявлені провідні тенденції та напрями розвитку хорової культури на теренах Запоріжжя у 1944–1991 рр. Аналіз професійного та аматорського хорового мистецтва, розвитку та становлення системи диригентсько-хорової освіти в регіоні здійснено на основі архівних матеріалів.

***Ключові слова:** Запорізький край, хорова культура, професіоналізм, аматорство, диригентсько-хорова освіта.*

Антоненко Александр Николаевич. Хоровая культура Запорожского края 1944–1991 годов: основные тенденции развития.

В статье выявлены основные тенденции и направления развития хоровой культуры Запорожья 1944–1991 гг. Анализ профессионального и самодеятельного хорового искусства, развития и становления системы дирижерско-хорового образования в регионе осуществлен на основе архивных материалов.

***Ключевые слова:** Запорожский край, хоровая культура, профессионализм, самодеятельность, дирижерско-хоровое образование.*

Alexander Antonenko. Choral culture of Zaporizhia region 1944-1991 years: the main tendencies of development.

In the article has also revealed principal tendencies and development of choral culture on the territory of Zaporizhia in the 1944–1991. The investigation choral culture of the region has realized on source material by analyzing the professional and amateur levels of being, development and formation of conducting and choral education.

***Key words:** Zaporizhia region, choral culture, professionalism, amateurism, choral education.*

Одним із найважливіших чинників інтеграції музичної культури Запоріжжя у загальнонаціональний музичний простір стало мистецтво хорового співу. До аналізу різних аспектів його історичного розвитку на теренах сучасної Запорізької області зверталися у своїх наукових працях В. Іванов [10], О. Майба-Туча [14], Т. Мартинюк [15]. Проте історія хорової культури регіону на сьогоднішній день містить чимало "білих плям", які вимагають ширшого залучення, детального опрацювання та систематизації джерельних матеріалів. До малодосліджених явищ відносимо і хорову культуру Запорізького краю радянського періоду, аналізу провідних тенденції якої присвячена дана стаття.

Розвиток музичної культури Запоріжжя у повоєнні часи відповідав важким економічним умовам відбудови усіх сфер життєдіяльності. Провідну роль у процесі відбудови культури краю відіграло музичне мистецтво.

Осередками професійного розвитку музичної культури на теренах Запорізького краю є обласна філармонія та професійні театри. Запорізька обласна філармонія відновила діяльність у листопаді 1943 р. Одним з перших колективів, відроджених на її базі, стає державна хорова капела "Дніпрельстан" (худ. кер. Л. Усачов). Творча діяльність одного з найяскравіших творчих колективів Південно-Східного ареалу України 30-х рр. ХХ ст. у повоєнні роки відзначалася значною інтенсивністю і відбувалася у різних формах: творчі звіти, лекції-концерти, виступи з симфонічним оркестром. Зважаючи на різні обставини, у 1949 р. колектив було скорочено, на жаль, відтоді і по сьогоднішній день при Запорізькій обласній філармонії так і не було створено професійної хорової капели. Популяризацію хорового мистецтва у 50–80 рр. ХХ ст. філармонія здійснювала шляхом запрошення до регіону провідних хорових колективів СРСР.

Відновлюється й театральне життя області. У травні 1944 р. у Запоріжжі отримує стаціонарну прописку музично-драматичний театр ім. М. Щорса (нині Запорізький обласний академічний український музично-драматичний театр ім. В. Магара). Упродовж досліджуваного періоду на сцені театру у супроводі хору та симфонічного оркестру поставлена чисельна кількість класичних і сучасних п'єс різних жанрів – драми, комедії, музичні спектаклі тощо.

У розвитку аматорської хорової культури регіону 1944–1991 рр. виокремлюються два періоди. Перший період (1944–1960) характеризується відновленням хорового життя в регіоні, активним залученням соціуму до аматорських колективів, формуванням системи підготовки кадрів та форм функціонування й розвитку аматорської творчості.

Розвиток аматорської хорової культури повоєнних часів відбувався в умовах активного відновлення клубної справи. Художня самодіяльність розглядалася як масова школа політичного виховання, відтак їй приділялася особлива увага. Згідно звітів обласного будинку народної творчості (ОБНТ), вже станом на 15 червня 1944 р. в області нараховувалося 602 гуртки художньої самодіяльності, серед яких 195 хорових (2602 учасники). З кожним роком спостерігається кількісне зростання гуртків хорової самодіяльності. Станом на 1947 р. в області працювало 370 хорових гуртків (6073 учасники), у 1950 р. – 422 (7266 учасників). Тогочасна художня самодіяльність активно презентувала свої досягнення: лише протягом 1950 р. аматорами було проведено 7289 концертів, на яких по-

бувало близько 1000000 глядачів. Хоровий спів набуває значної популярності, ставши, з одного боку, могутнім засобом формування соціалістичної свідомості, а з іншого – творчої реалізації мистецької рефлексії учасників художньої самодіяльності.

За браком спеціалістів-хормейстерів, більшість творчих осередків за межами обласного центру очолили ентузіасти – педагоги, завідувачі клубами, піонервожаті тощо. Завдяки активній роботі ОБНТ, у перші післявоєнні роки в містах та районах області були організовані постійно діючі семінари для культпрацівників. Завданням методичних центрів стає всебічна підтримка самодіяльності на місцях, допомога керівникам колективів у їх навчанні, забезпечення самодіяльності репертуаром тощо.

Починаючи з 1947 р., в області проводяться огляди художньої самодіяльності різного рівня. Хоровий жанр найбільш поширений у даних оглядах. Переважна більшість хорових колективів, що існували на той час, мали жіночий склад, з причини значних втрат чоловічого населення на війні.

Широкого розповсюдження на території регіону набувають хорові колективи що сформувалися за типологією у 1920–30-х рр. – "хори масової пісні", "масові хори", "хорові масиви", "зведені хори". Вони слугували дієвим засобом слухового та зорового оформлення монументальних комуністичних свят. Так, у травні 1954 р. "у всіх районах і містах області за масової участі присутніх проведене свято пісні і танцю, приурочене до 300-ліття возз'єднання України з Росією. У святкових заходах брали участь хори складом від 300 до 3000 чоловік у супроводі духових оркестрів або ансамблів баяністів. Найбільш успішно пройшли виступи у Ново-Миколаївському районі (хор 1185 чоловік), Велико-Токмакському районі (хор складом 1000 чоловік), Гуляйпільському районі (хор 1200 чоловік), Велико-Хортицькому районі (хор 600 чоловік), Оріховському районі (хор 500 чоловік) та ін." [2, 9–10].

На засіданнях Запорізького обкому ВКП (б) перед очільниками міських та районних осередків партії ставилося завдання "якомога ширшого залучення населення до художньої самодіяльності" [1, 6]. Підвищена увага з боку керівництва області давала свої результати. Станом на 1.01.1956 р. в області нараховувалося 2204 гуртки художньої самодіяльності (30436 учасників). Хоровий жанр традиційно представлений найбільш масово – 648 гуртків (11019 учасників) [19, 6]. Хорові колективи активно демонстрували свої досягнення у різноманітних концертах та оглядах. У I турі обласної олімпіади молоді (1957) взяли участь 340 хорових колективів [9]. Серед найбільш творчо зміцнілих хорових колективів, що в цей час діяли на території регіону, назвемо створені ще наприкінці 20-х рр. хор Новомиколаївського РБК (кер. К. Федорченко) та хорову капелу Запорізького обласного Будинку вчителів (кер. Г. Ляхов).

Однією з тенденцій розвитку хорової самодіяльності 50-х років стає виникнення хорів "за професійною ознакою": будівельників, сталеварів, малярів, залізничників, доярок та ін. Співали такі хори переважно автентичні твори на один або два голоси, сприяючи збереженню традицій народного хорового виконавства. З часом репертуар почали розширювати за рахунок творів ідеологічного змісту, що призвело до втрати колективами самобутності. Їх діяльність

починає носити дискретний характер – доволі часто хори створювалися лише для участі в оглядах художньої самодіяльності. Керівництво здійснював спеціально запрошений керівник, який в стислі терміни готував репертуар для разового виступу. Виконавство зводилося до одноголосного співу й відзначалося низькою вокально-хоровою культурою.

У 50-ті рр. художня самодіяльність Запорізької області активно опановує нові форми роботи – народні філармонії та народні університети культури, кількість яких збільшується з кожним роком і стабілізується на початку 80-х рр. Станом на 1 січня 1961 р. в області працювало 72 народні університети культури [3], які стали ареною демонстрації досягнень аматорської творчості.

Значною активізацією позначений розвиток художньої самодіяльності в кінці 1950-х рр. Багато в чому це зумовлено підготовкою області до Декади української літератури і мистецтва в Москві. До кінця 50-х рр. хоровий спів на території Запорізького краю набув масштабів масового явища, стрімко розвивався в аматорському напрямку та залишався одним з дієвих політико-технологічних засобів впливу на суспільство. Лише упродовж 1959 р. кількість хорових гуртків збільшилася з 706 до 975, кількість їх учасників зросла з 14435 до 18644 чоловік. Масовому залученню до хорових колективів сприяв і той факт, що після закінчення війни та післявоєнної депресії населення відчуло значне полегшення, пов'язане із зменшенням трудового та психологічного навантаження. Для багатьох участь у художній самодіяльності стала не просто видом занять у вільний від роботи час, а засобом виразу й удосконалення внутрішнього світу через залучення до музичного мистецтва.

Другий період (1960-1991) характеризується зростанням виконавської майстерності хорових колективів, їх творчою активністю, сталістю форм організації, пропаганди і контролю (подаліше активне залучення соціуму до гуртків, естафети культури, щорічні огляди художньої самодіяльності, народні університети культури, звітні концерти тощо), стабільним функціонуванням системи підготовки кадрів, покращенням матеріально-технічної бази.

Бурхливий розвиток художньої самодіяльності в регіоні, незважаючи на політичну заангажованість, сприяв якісному росту хорової самодіяльності. Програми оглядів художньої самодіяльності, концертів хорових колективів у 60-ті рр. значно змістовніші, ніж у попереднє десятиріччя. Творчий потенціал регіону значно збагачується у другій половині минулого століття за рахунок фахівців – випускників провідних музично-освітніх закладів України, завдяки яким хорова культура Запорізького краю робить значний крок у своєму розвитку. У 60–80-ті рр. в регіоні функціонують аматорські хорові колективи, виконавська майстерність яких наближується до професійної, репертуар поповнюється творами значної складності, а діяльність включає концертну й гастрольну форми. Найкращі творчі колективи удостоюються звання "народного". Високий статус ставить перед аматорами завдання постійно підвищувати виконавську майстерність, готувати нові концертні програми, регулярно звітувати перед слухачами. Для учасників хорових капел влаштовуються різноманітні форми навчання. Гуртківці опановують музичну грамоту, техніку вокалу й багатоголосного співу, сценічну культурою тощо. Найздібніших відправляють навчатися у

вечірні музичні школи, культосвітні та музичні училища. Згодом аматори поповнюють ряди фахівців.

Ще однією тенденцією розвитку аматорської хорової культури, що простежується з початку 60-х рр., стає чітка диференціація хорових колективів за манерою і стилем звуковидобування на академічні та народні.

Серед хорових колективів академічного спрямування особливої уваги заслуговує виконавська майстерність чоловічої хорової капели "Титан" (кер. К. Єржаківський), камерного хору ПК ім. Кірова (кер. В. Апарін), хорової капели БК "Будівельник" (кер. Є. Фріш), хорової капели обласного Будинку вчителів (кер. В. Нікуленко, Л. Скориченко), хорової капели "Таврія" Мелітопольського ПК ім. Т. Шевченка (кер. Л. Шермейстер), хорової капели "Промінь" Бердянського міського відділу освіти (кер. І. Іванченко).

У 1960–80-ті рр. в регіоні (особливо у сільській місцевості) масово розповсюджені хорові колективи з автентичною манерою співу. Народні хори стають носіями традиційної манери співу, що склалася на території регіону і характеризується "напівприкритою" технікою з використанням головного регістру та мікстового звуковидобування. Значних успіхів досягла заслужена жіноча хорова капела УРСР "Калина" БК тресту "Запоріжжяліумінбуд" (кер. М. Кисіль). Яскравим явищем культурної панорами Запоріжжя 70–80-х рр. стала творча діяльність хору української пісні ПК "Запоріжтрансформатор" (кер. П. Процько). Серед хорових колективів з сільської місцевості вирізнявся виконавською майстерністю та тривалою творчою історією хор української пісні Куйбишевського РБК (кер. Л. Ремига). На жаль, сувора нормативність репетиційного процесу, відсутність професійних хормейстерів у галузі народного хорового виконавства, орієнтація хорової самодіяльності на радянську масову пісню з часом призвели до втрати самотності багатьох хорових колективів фольклорного напрямку.

У зв'язку зі стабілізацією системи музичної та клубної освіти в регіоні, ОБНТ відмовляється від практики підготовки кадрів для потреб художньої самодіяльності. Натомість, організацією була налагоджена система щорічних семінарів та курсів підвищення кваліфікації керівників творчих колективів. Курси перепідготовки та семінари керівників аматорських хорових колективів у 60-80 рр. проходять під керівництвом відомих особистостей, що безумовно сприяло фаховому росту не лише диригентів, а й керованих ними колективів. Для прикладу, у серпні 1980 р. в Бердянську під керуванням диригента Державної академічної капели "Думка" Б. Антківа був проведений обласний семінар керівників хорових колективів (перепідготовку пройшли 37 фахівців).

Розвиток аматорського мистецтва у 60–80-ті рр. характеризується подальшим зростанням кількісних показників. Для прикладу, станом на 1.01.1970 р. в області працювало 1548 хорових гуртків (61918 учасників). Загалом, у 1970 р. художня самодіяльність охоплювала 128923 учасники, які займалися у 7130 гуртках [4, 1]. Як і раніше, аматори активно демонстрували досягнення у концертах та різноманітних творчих заходах. Лише упродовж 1974 р. силами художньої самодіяльності Запорізької області проведено 15714 концертів, на яких побували 2214362 глядача [5, 5].

Поступово розширювалася мережа народних університетів культури: станом на 1.01.1987 р. в області їх налічувалося 105, з 164 факультетами та 13363

слухачами [17]. Їхня діяльність набула музично-освітньої спрямування – створювалися факультети музичних знань, на яких освічені фахівці проводили тематичні концерти, читали лекції з історії музики.

Значним стимулом розвитку художньої самодіяльності в регіоні у 1960–1991 рр. стали Республіканські фестивалі народної творчості 1967, 1970, 1972 рр. та Всесоюзні фестивалі народної творчості 1977, 1987 років. Приурочені до знаменних радянських дат, фестивалі проходили упродовж кількох років та супроводжувалися так званими естафетами культури, які мали за мету залучення соціуму до художньої самодіяльності, підвищення виконавської майстерності аматорських колективів, покращення матеріальної бази. Так, у межах трирічної естафети культури, присвяченої 50-річчю утворення СРСР, в області було збудовано 49 нових закладів культури (ще 45 знаходилися у процесі будівництва), придбано 76 комплектів духових інструментів, 62 фортепіано, 286 баянів, 1500 костюмів. У творчих заходах фестивалю взяли участь майже 50 тисяч чоловік, перепідготовлено 200 керівників [11]. Заводські огляди художньої самодіяльності проходили під девізом "Жодного цеху без хору". На окремих підприємствах діяло до 100 творчих колективів. Для прикладу, в системі художньої самодіяльності Запорізького моторобудівного заводу у 1977 р. діяло 129 аматорських колективів.

Значна частина соціуму в ці роки перетворюється з об'єкта виховання соціалістичної свідомості засобами мистецтва на його суб'єкт – носія й активного пропагандиста радянської культури. У межах I Всесоюзного фестивалю народної творчості на Запоріжжі взяли участь 7977 художніх колективів, виступили понад 150 тисяч чоловік (практично кожен десятий житель області), приблизно половина з яких були учасниками хорових або вокально-хорових колективів [6, 5].

Аматорська хорова культура регіону в 1944–1991 рр. активно розвивається у синтетичних формах мистецтва: ансамблі пісні і танцю, капели бандуристів, що співають багатоголосні хорові твори, оперні студії.

Яскравою виконавською майстерністю у досліджуваній період відзначався ансамбль пісні і танцю "Чайка" Запорізького палацу піонерів, створений у 1965 р. під керівництвом Є.Фріша. Колектив був відомий далеко за межами Запоріжжя. Хор ансамблю відрізнявся високою вокальною і сценічною культурою, глибиною відтворення художньої концепції творів; репертуар включав "Венеціанську ніч" Глінки, "Колискову" Брамса, "Пам'ятаю" Дворжака, "Звонче жаворонка пеньє" Римського-Корсакова, "Дорога, дорога, дорога" Хромушина та багато ін. хорових шедеврів.

Згідно звітів ЗОБНТ, у 80-ті рр. в системі художньої самодіяльності регіону працювали 9 капел і ансамблів бандуристів. Широко відома в регіоні виконавська майстерність народної капели бандуристів Мелітопольського ПК ім. Т. Шевченка (кер. З. Кривоший).

За відсутності в регіоні оперного театру, оперне мистецтво презентувалося творчістю аматорів краю. Оперною студією Клубу металургів (солісти, хор, симфонічний оркестр) у 1951 р. були поставлені "Вечорниці" Ніщинського, у 1952 р. – "Наталка Полтавка" Лисенка, у 1955 р. – "Запорожець за Дунаєм" Гулака-Артемівського, у 1960 р. – "Катерина" Аркаса. У 60-ті роки в репертуарі колективу значилися "Євгеній Онегін" Чайковського та "Фауст" Гуно. Згідно

творчої характеристики колективу за 1960 р., систематично проводилися заняття з постановки голосу, нотної грамоти, майстерності актора. В системі оперної студії працювали відомі в регіоні музиканти – засл. працівник культури К. Єржаківський, засл. працівник культури П. Берестов, засл. артист України М. Кисіль та ін. [20, 8]. Оперна студія БК заводу "Комунар" мала справжній триумф на Республіканському фестивалі у 1970 р., де була нагороджена золотою медаллю. В репертуарі – "Євгеній Онєгін" Чайковського, "Запорожець за Дунаєм" Гулака-Артемовського, "Продана наречена" Сметани, "Катерина" Аркаса, "Вольний вітер" Дунаєвського, "Лісова пісня" Кирейка, "Чіо-Чіо-Сан" Пуччіні. Музичною частиною студії керував диригент, засл. артист Карельської АРСР І. Сибіряков [12].

Ще один елемент хорової культури регіону 1944–1991 рр. – творчість вокально-хорових ансамблів. Дані колективи широко розповсюджені по території області. Для прикладу – у 1987 р. їх нараховувалося 523 (5916 учасників), переважно жіночого складу й автентичної спрямованості.

Відома в регіоні творча діяльність вокального ансамблю "Вільняночка" Вільнянського ПК заснованого у 1967 р. (кер. Л. Романенко). Інтонаційна, фонетична та звуковидобувна асиміляція дозволила колективу не втратити самобутності та зберегти своєрідну автентичну манеру співу, притаманну співочій культурі Північного Приазов'я. Надзвичайно активною є творча діяльність в регіоні народного ансамблю "Яблунька" (кер. В. Лоскутов). Концертні програми ансамблю понад 40 років збирають широку аудиторію глядачів, формують покоління прихильників хорового мистецтва.

Ознакою розвитку музичної культури регіону другої половини ХХ ст. стає активна діяльність обласного об'єднання самодіяльних композиторів (ООСК). В різні роки організацію очолювали відомі в регіоні композитори – К. Єржаківський, О. Носик, В. Дяченко, Н. Боєва. У 50–80-ті рр. ООСК працювало під егідою спілки композиторів УРСР; опікувався його роботою П. Майборода. Тісні зв'язки з організацією підтримували також П. Козицький, Г. Сандлер, Г. Гембера. Найбільш активним періодом були 70–80-ті рр. Так, у 1980 р. членами об'єднання було 45 чоловік, їх зусиллями упродовж року було проведено понад 120 концертів, на яких побувало понад 70 тисяч глядачів [18]. У досліджуваній період ООСК є творчим осередком, що активно впливає на розвиток регіональної музичної культури, хорової зокрема. Хоровий жанр є найбільш популярним у творчості композиторів-аматорів, чиї твори регулярно включають до репертуару хорові колективи області. Згідно даних ОБНТ, у 70–80-х рр. твори місцевих композиторів склали від 5 до 10 % репертуару хорових колективів області [16, 4].

Значний вплив на розвиток хорової культури регіону мало також обласне відділення музичного товариства УРСР. Функції музичного товариства в регіоні достатньо широкі: методична та практична допомога усім музичним колективам; організація обміну досвідом роботи творчих колективів; проведення науково-практичних конференцій та семінарів; організація музично-лекційних бригад; організація концертів та гастролей творчих колективів області; допомога в організації звітних концертів композиторів Запорізького краю. Секція хорового мистецтва, що функціонує при товаристві, проводить "активну лекційно-концертну

діяльність, скеровану на пропаганду хорової музики серед школярів, студентів, трудящих; надає методичну, практичну та матеріальну допомогу хоровим колективам області; приймає дієву участь в роботі "Клубу любителів хорової музики"; організовує роботу обласних семінарів хормейстерів, вчителів музики загальноосвітніх шкіл" [7].

Музично-освітня система, яка є одним з найбільш важливих елементів музичної культури будь-якого регіону, у Запорізькому краї налагоджується й стабілізується у другій половині ХХ ст. Розвиток диригентсько-хорової освіти відбувається синхронно із загальним розвитком музичної освіти на Запоріжжі, репрезентуючи внутрішні процеси культуротворення.

Хорова освіта стає складовою навчального процесу у дитячих музичних школах регіону. При школах відкриваються хорові відділи, створюються дитячі хорові колективи, що беруть участь у концертному житті навчального закладу, виступають на різноманітних місцевих та регіональних концертних заходах, оглядах тощо. ДМШ стають першою ланкою регіональної системи музичної освіти. Вони виховують музикантів-любителів, готують музично обдарованих та талановитих учнів до вступу до музичних училищ. Згідно звіту обласного відділу у справах мистецтв за 1949 р., на території області (у Запоріжжі, Мелітополі, Бердянську та Осипенко) працювали ДМШ, відкриті ще у перші повоєнні роки. З часом їх мережа значно розширюється. Станом на 1.01.1959 р. в області працювало 27 музичних шкіл, на 1.01.1973 р. – 45, на 1.01.1989 р. – 53.

Запорізьке державне музичне училище ім. П. Майбороди відносимо до другої ланки музичної освіти області. З моменту відкриття навчального закладу (1958) диригентсько-хоровий відділ училища став одним із центрів диригентсько-хорової освіти в регіоні. Діяльність відділу характеризується тісним зв'язком із культурно-мистецьким життям міста, області і навіть країни, співпрацею з багатьма творчими осередками, професійними й самодіяльними колективами та артистами. Одним із напрямків роботи диригентсько-хорового відділу є методична допомога педагогам ДМШ області. На базі училища влаштовуються щорічні семінари та конференції для викладачів хорових відділів ДМШ, проводяться дитячі хорові конкурси.

Серед фундаторів відділу – відомі на Запоріжжі педагоги й музиканти, випускники Київської, Харківської, Одеської, Донецької консерваторій М. Кисіль, Г. Тодика, Л. Третяк, Л. Скориченко, Е. Міхальова, Л. Синиця, Г. Токарева та ін. Своєю винятково активною музично-просвітницькою діяльністю вони надали хоровому руху в регіоні потужного імпульсу. Під їх впливом формуються покоління хормейстерів, які в майбутньому продовжують навчання у консерваторіях, працюють викладачами ДМШ, керівниками хорових колективів і врешті-решт, впливають на хід розвитку хорової культури Запорізького краю.

Структурним елементом середньої ланки музичної освіти у Запорізькій області є Мелітопольське училище культури. У 1960 р. в училищі відкрито диригентсько-хорове відділення та утворена методична комісія предметів диригентсько-хорового циклу. Згідно звітів установи, у 60–70-ті рр. ХХ ст. "робота методичної комісії предметів диригентсько-хорового циклу усебічно направлена на покращення методики навчання, засобів викладання теоретичних і прак-

тичних дисциплін. Уся робота комісії скерована у напрямку підготовки клубного працівника – хормейстера" [8, 14]. Ще один напрямок роботи методичної комісії диригентсько-хорового циклу – шефська допомога самодіяльним хором колективам області. Дана робота носила систематичний характер й проходила під керівництвом провідних викладачів відділу.

Серед фундаторів диригентсько-хорового відділу училища – відомі представники музичної еліти Запорізького краю: випускники Харківської консерваторії К. Туча та Л. Крузман, засл. працівник культури України Л. Шерместейр, учень К. Пігрова, композитор Г. Шульгін та ін. Випускники диригентсько-хорового відділу отримують направлення на роботу у сільські та районні будинки культури керівниками хорових гуртків, завідуючими та художніми керівниками клубів.

Важливим структурним елементом музичної освіти Запорізької області є факультет мистецтв та художньої освіти Мелітопольського державного педагогічного університету (у 1986–2004 рр. музично-педагогічний факультет МДПУ). Факультет створений у 1962 р. на базі Запорізького державного педагогічного інституту й по сьогоднішній день репрезентує вищий рівень у структурі регіональної музичної освіти.

Хоровий спів та предмети диригентсько-хорового циклу увійшли до перших навчальних програм музично-педагогічного факультету й до 1990 р. були складовою навчальних планів кафедри "методики музичного виховання співу та хорового диригування". Упродовж навчання студенти факультету отримують ґрунтовні знання з базових дисциплін: хоровий клас, хорове диригування, читання хорових партитур, сольфеджіо, музична література, історія та теорія музики, хорознавство. У 1960–1990 рр. їх викладали фахівці своєї справи – В. Нікуленко, Л. Кузнєцова, О. Гордейчева, Г. Косинський, В. Апарін, Н. Вишнякова, А. Бабанкін та ін.

Діяльність факультету значною мірою покращила методику викладання співів у загальноосвітніх школах Запорізької області. Випускники факультету працюють у мережі загальноосвітніх та музичних шкіл по всьому регіону. Викладачі факультету розробляють наочний методичний та практичний матеріал для вчителів співів, працюють у складі журі сільських, районних, міських та обласних оглядів дитячої творчості, проводять обласні семінари вчителів співу, на яких піднімаються важливі музично-педагогічні проблеми.

Підбиваючи підсумки, можемо зробити наступні висновки:

- Хорова культура Запорізького краю 1944–1991 рр. позначена значними масштабами аматорського хорового руху, для розвитку якого характерні: масштабне залученням соціуму до лав художньої самодіяльності; диференціація хорових колективів за манерою і стилем звуковидобування на академічні та народні; масове виникнення хорів за виробничою ознакою; стимуляція художньої самодіяльності покращенням матеріально-технічної бази, організацією звітних концертів та гастролей творчих колективів, діяльністю народних університетів культури тощо.

- Упродовж досліджуваного періоду на території Запорізького краю працювала плеяда талановитих диригентів, педагогів, композиторів, які здійснили

помітний внесок у розвиток хорової культури регіону. Їх творчість впливала на усі системні компоненти хорової культури Запоріжжя, інтегруючи її до загальнонаціонального мистецького простору. Під керівництвом талановитих хормейстерів у регіоні функціонували аматорські хорові колективи, виконавська майстерність яких наближувалася до професійної.

• Важливим етапом розвитку хорової культури Запорізького краю за радянських часів є налагодження та стабілізація у другій половині ХХ століття музично-освітньої системи регіону. З відновленням (1958) роботи Запорізького музичного училища культурно-мистецька галузь області отримала достатнє забезпечення музично-педагогічними і виконавськими кадрами (зокрема, для потреб хорової культури). Хорове відділення Мелітопольського училища культури достатньою мірою забезпечувало регіон керівниками хорової самодіяльності. З 1962 р. діяльність музично-педагогічного факультету Запорізького педагогічного інституту – вищої ланки системи музичної освіти регіону – актуалізувала розвиток наукової думки у галузі музикознавства та хорознавства, корінним чином вплинула на кадрове й методичне забезпечення музично-освітньої системи, ставши важливим чинником професіоналізації музичної культури Запорізького краю, хорової культури зокрема.

Література та джерела

1. Годовой отчет о работе Запорожского областного Дома народного творчества за 1951 г. – ДАЗО, Р–2006, спр. 165. – 30 арк.
2. Годовой отчет о работе Запорожского областного Дома народного творчества за 1954 г. – ДАЗО, Р–2006, спр. 251. – 20 арк.
3. Годовой отчет о работе Запорожского областного Дома народного творчества за 1960 г. – ДАЗО, Р–2006, спр. 385. – 37 арк.
4. Годовой отчет о работе Запорожского областного Дома народного творчества за 1969 г. – ДАЗО, Р–2006, спр. 606. – 30 арк.
5. Годовой отчет о работе Запорожского областного Дома народного творчества за 1974 г. – ДАЗО, Р–2006, спр. 709. – 87 арк.
6. Годовой отчет по основной деятельности Запорожского областного отделения музыкального общества за 1977 г. – ДАЗО, Р–5525, спр. 40. – 16 арк.
7. Годовой отчет по основной деятельности Запорожского областного отделения музыкального общества за 1981 г. – ДАЗО, Р–5525, спр. 70. – 32 арк.
8. Годовой текстовый отчет о учебной деятельности Мелітопольского культпросветучилища за 1969–70 уч. г. – ДАЗО, Р–3694, спр. 559. – 32 арк.
9. Запорізька правда. – 1957. – 04 травня.
10. Іванов В.Ф. Січова співацька школа / В.Ф. Іванов // Музика. – 1992. – № 3. – С. 28–29.
11. Йосипенко Б. Запорізькі барви / Б. Йосипенко // Соціалістична культура. – 1967. – № 5. – С. 30–31.
12. Ковальський І. Таланти Запорізького краю / І. Ковальський // Музика. – 1970. – № 4. – С. 7–9.
13. Крижановська Н.Є. Історія хорового мистецтва Миколаївщини кінця ХVІІІ – початку ХХІ століття: дис. ... канд. істор. наук: спец. 07.00.01 / Н.Є. Крижановська // Одеський національний ун-т ім. І.І. Мечникова. – Одеса, 2009. – 242 с.
14. Майба-Туча О.К. Талант, народжений любити / О.К. Майба-Туча. – Мелітополь : Колор Принт, 2010. – 96 с.

15. Мартинюк Т.В. Музичний професіоналізм Північного Приазов'я ХІХ – ХХ століть. (П'ять поглядів на геосоціокультурну динаміку Запорізького краю) : монографія / Т.В. Мартинюк. – Мелітополь : Видавничий будинок Мелітопольської міської ради, 2003. – 608 с.
16. Матеріали обласного фестивалю самодеятельного мистецтва, посвященого 50-летию образования СССР (інформація, справки, репертуар). – ДАЗО, Р–2006, спр. 672. – 26 арк.
17. Отчет о работе Запорожского областного научно-методического центра народного творчества и культурно-просветительной работы за 1986 г. – ДАЗО, Р–2006, спр. 832. – 142 арк.
18. Пісняри землі Запорізької: з досвіду роботи обласного об'єднання самодіяльних композиторів / Упор. С.М. Короташ, Г.П. Павлик. – Запоріжжя : Комунар, 1981. – 6 с.
19. Справки вышестоящим организациям о работе Запорожского областного Дома народного творчества. 21 января – 30 сентября 1955 г. – ДАЗО, Р–2006, спр. 282. – 34 арк.
20. Творческие характеристики на коллективы художественной самодеятельности за 1960 г. – ДАЗО, Р–2006, спр. 401. – 10 арк.

УДК 782.9

Теребун Дмитро Сергійович,
аспірант Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв

ДЖАЗ ТА СУМІЖНІ ВИДИ МИСТЕЦТВА: НА ПЕРЕХРЕСТЯХ ШЛЯХІВ

Стаття присвячена розкриттю зв'язків джазу із суміжними видами мистецтва – літературою, театром, хореографією. На прикладах конкретних творів сучасних митців доведено, що мистецтво джазу перебуває у безперервному процесі інтеграції з іншими мистецькими явищами, результатом чого стають нові синтетичні форми мистецтва, несподівані художні рішення.

Ключові слова: джаз, література, поезія, театр, хореографія, інтегративні зв'язки.

Теребун Дмитрий Сергеевич. Джаз и смежные виды искусства: на перекрестках дорог.

Статья посвящена раскрытию связей джаза со смежными видами искусства – литературой, театром, хореографией. На примерах конкретных произведений современных авторов доказано, что искусство джаза находится в непрерывном процессе интеграции с другими явлениями искусства, результатом чего становятся новые синтетические формы искусства, неожиданные художественные решения.

Ключевые слова: джаз, литература, поэзия, театр, хореография, интегративные связи.

Dmitro Terebun. Jazz and related arts: at the crossroads.

Article is devoted to relations with neighboring jazz art forms – literature, theater, choreography. Examples of specific works of modern authors proved that the art of jazz is in a continuous process of integration with other phenomena of art, resulting in a basis of a synthetic form of art, unexpected art solutions.

Key words: jazz, literature, poetry, theater, choreography, integrative communication.